Regeneratief ontwikkelen van toerisme in de Provincie Zuid-Holland

Augustus 2026

provincie Zuid-Holland

Regeneratief ontwikkelen van toerisme in de Provincie Zuid-Holland

Wat is regeneratief toerisme* en wat kun je ermee in de praktijk? Dit is een vraag die de Provincie Zuid-Holland in 2023 is gaan verkennen. Hieruit vloeide het kennis-document 'Verkenning regeneratief toerisme'.

Om de inhoud van dit rapport breder uit te zetten, is de provincie gestart met het organiseren van kennissessies voor partners uit de provincie. Tijdens deze sessies kwamen thema's uit het rapport aan bod, maar ook aanvullende onderwerpen die tijdens de sessies als relevant geïdentificeerd werden door deelnemers. In dit document vind je een kort overzicht van de inhoud van de sessies en de uitkomsten daarvan.

Geïnteresseerd in het regeneratief ontwikkelen van toerisme op jouw bestemming? Volg dan de stappen hieronder voor een overzicht van de belangrijkste informatie om te starten met een regeneratief project.

De sessies vonden plaats tussen juni 2024 en juni 2026 en trokken verschillende partijen aan, waaronder DMOs, gemeenten, natuurorganisaties, en een lokale initiatiefnemer uit de provincie. Het deelnemersaantal varieerde tussen de 15 en 25 en nam met verloop van tijd toe. De sessies werden begeleid door expert en onderzoeker op dit vlak: Shirley Nieuwland.

Tijdens de kennissessies op diverse locaties werkten we aan de hand van de thema's die je in dit document terug ziet. Daarnaast leerden we aan de hand van voorbeelden, ofwel van deelnemers aan de sessie, ofwel van locaties waar de sessies plaatsvonden. Deze zijn ook opgenomen in dit document en dienen ter inspiratie om regeneratieve stappen te nemen.

* We gebruiken toerisme in dit document als overkoepelend begrip waarmee we alle bezoekers aan een gebied of initiatief, dus ook dagrecreanten en recreanten uit de nabije omgeving, bedoelen.

Stap 1 | Een eerste zaadje planten: Wat is regeneratief toerisme?

Regeneratief toerisme kent geen eenduidige definitie maar vormt een verzameling van principes die bepalend zijn voor het regeneratief werken binnen toerisme. Met deze principes onderscheidt regeneratief toerisme zich van duurzaam toerisme.

Het belangrijkste verschil met duurzaam toerisme is dat waar duurzaam toerisme zich met name richt op het verminderen van de negatieve impact (denk bijvoorbeeld aan waterbesparing of het energieverbruik verminderen door gebruik van zonnepanelen), regeneratief toerisme de focus legt op het maken van een toegevoegde positieve waarde, bijvoorbeeld door het verbeteren van biodiversiteit of door bij te dragen aan initiatieven voor bewoners. Daarnaast wordt toerisme binnen het regeneratieve denken met name gezien als middel om andere sociale doelen of opgaven op het gebied van natuur en klimaat te behalen. Het ontwikkelen van toerisme is daarmee geen doel op zichzelf. Groei van toerisme is daardoor ook ondergeschikt en is alleen belangrijk wanneer dit de andere doelen dient.

Netto positieve impact

Groei niet als primair doel

Toerisme als middel voor andere opgaven

Plaats en bewoner als uitgangspunt

Ecosysteem denken

Bijdragen aan systeemverandering

"Als natuur de leiding had over toerisme, wat zou de natuur dan doen?"

Op locatie bij het Buijtenland van Rhoon

Het Buijtenland van Rhoon is een gebiedscoöperatie waarbij onder andere boeren, recreatieondernemers, bewoners en natuurorganisaties samenwerken om het gebied te ontwikkelen op een manier waarbij natuur, landbouw en recreatie hand in hand gaan. Boeren beheren hier ook het landschap. Gelegen in het Buijtenland van Rhoon is zorgboerderij De Buytenhof, een boerderij die tevens dient als bezoeklocatie. De Buytenhof zet in op duurzame en natuurinclusieve landbouwpraktijken. Bezoekers en bewoners uit de omgeving kunnen hier terecht voor duurzame streekproducten, workshops, de theeschenkerij, pluktuin en voor de start van een aantal wandelroutes door het gebied. Wekelijks staan ze met een marktkraam met lokale producten op de Rotterdamse Oogst op zaterdag en op woensdag in het dorp Rhoon. De Buytenhof heeft een educatieve functie waarbij leren over verschillende (duurzame) landbouwpraktijken en biodiversiteit centraal staat. Ook functioneert de Buytenhof als zorgboerderij voor mensen met een verstandelijke beperking met dagbesteding in de horeca of op het land, en zijn er een aantal zorgappartementen voor mensen met een tijdelijke zorgbehoefte. Een duidelijk voorbeeld hoe een initiatief zowel een functie kan hebben voor de natuurlijke omgeving als voor bewoner en bezoeker. Naast de Buytenhof is ook boerderij De Vossenburg te bezoeken en staat boer Gert van Herk op de Oogstmarkt. Zo kunnen recreanten bijdragen aan natuurinclusieve landbouw door lokale producten te kopen.

Stap 2 | Hoe start je? Van abstract naar concreter.

Op papier klinkt het leuk, maar hoe kun je nou eigenlijk aan de slag gaan met het regeneratieve denken in toerisme? Wat kun je ermee in de praktijk en hoe start je? Hiervoor zoomen we in op de verschillende principes van regeneratief toerisme en hoe je deze kunt toepassen op een eigen project waar je mee wilt starten.

Netto positieve impact

Netto positieve impact maken. Om een netto positieve impact te kunnen maken, moet je niet alleen iets positiefs bijdragen met jouw initiatief, maar ook de negatieve impact zoveel mogelijk verkleinen. Alleen dan heeft de positieve bijdrage ook daadwerkelijk een netto positief effect.

De vraag bij dit principe is dan ook: *Hoe verklein je de negatieve impact van jouw project zoveel mogelijk? En hoe vergroot je daarnaast de positieve bijdrage?'*

Positieve impact toevoegen

-
-
-
-
-

Negatieve impact verkleinen

-
-
-
-
-

Groei niet als primair doel

Toerisme als middel voor andere opgaven

Groei niet als primair doel & toerisme als middel voor andere opgaven. Bij regeneratief denken is het ontwikkelen van toerisme geen doel op zichzelf, maar juist een middel om bij te dragen aan andere doelen. Groei is daar onderschikt aan en is alleen gewenst als dit helpt om andere doelen bij te dragen.

In deze fase verken je welke vraagstukken er spelen op jouw locatie en op welke manier jouw initiatief of project daarop aan kan sluiten. Kortom: *hoe kan jouw initiatief bijdragen aan de opgaven die spelen op jouw locatie?*

Plaats en bewoner als uitgangspunt

Start vanuit behoeften plaats en gemeenschap. Bij regeneratief denken staat de plaats waar je werkt centraal. Regeneratieve initiatieven zijn daarom ook niet één op één te kopiëren, maar sluiten juist aan op de specifieke lokale context. Waar hebben bewoners behoefte aan? Met name om te weten wat er lokaal speelt en welke behoeften er leven onder bewoners, is het van belang om in contact te staan met deze bewoners, en ze mee te nemen in het ontwikkelproces. Zeker voor partijen zoals DMOs, gemeenten of grote bedrijven, die over het algemeen wat verder afstaan van het dagelijks leven van de bewoners (ten opzichte van bijvoorbeeld lokale ondernemers), is deze stap van groot belang om regeneratief te kunnen ontwikkelen.

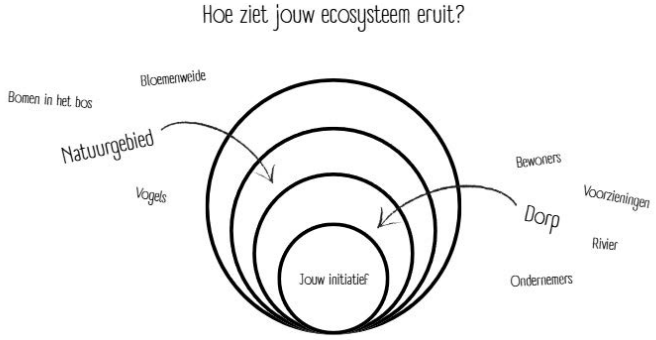
De vraag die bij dit principe hoort is dan ook: *Wie ga je betrekken bij het ontwikkelen van je initiatief, in welke fase en op welke manier?*

Ecosysteem denken

Ecosysteem denken. Binnen regeneratief toerisme zien we toerisme en toeristisch initiatief niet als een op zichzelf staand eilandje, maar juist als iets dat in verbinding staat met de wereld eromheen, als onderdeel van een ecosysteem. Wie of wat bevindt zich om jouw initiatief heen? Hierbij kun je denken aan andere sectoren, ondernemers om je heen, jouw wijk, dorp of stad, de gemeente, de regio waar je bij hoort, of een natuurgebied waarin je je bevindt. Maar ook partijen 'zonder stem' zoals de bomen in het bos, de rivier, dieren enzovoorts vallen hieronder. In ecosysteem denken zijn deze niet gescheiden van de menselijke wereld maar juist compleet met elkaar verweven.

Zo is een bijdrage aan de natuur net zo goed een bijdrage voor de mens. *Waar ga jij een bijdrage aan leveren? Hoe staat het in verbinding met verschillende elementen om je heen? Op welke niveaus wil je een positieve impact maken? In het kort: hoe ziet jouw ecosysteem eruit?*

Bijdragen aan systeemverandering

Bijdragen aan systeemverandering. Regeneratief ontwikkelen van toerisme vraagt om een nieuwe manier van denken. Uiteindelijk moet hiervoor het hele toeristische systeem, en iedereen die daarin werkt veranderen. Dit klinkt als een grote opgave, maar bijdrage aan systeemverandering kent vele vormen. Voor lokale ondernemers kan dit betekenen dat zij gaan experimenteren met regeneratieve principes en als voorbeeld dienen voor anderen. Daarbij is het uiteraard van belang om opgedane kennis ook te delen met partners of op locatie aan bezoekers. Voor partijen als DMO's of overheden kan het betekenen dat zij regeneratieve principes op grotere schaal stimuleren bijvoorbeeld door het delen van kennis en tools of door het beschikbaar stellen van financiële middelen.

De vraag die je bij dit principe aan jezelf kunt stellen is: *Hoe ga jij anderen inspireren en stimuleren om ook met regeneratieve principes aan de slag te gaan?*

Weij Maassluis

Weij in Maassluis is opgericht door en voor mensen uit de omgeving. Weij Maassluis is gestart als middel om een mooiere, duurzamere en sociale omgeving te creëren. Hiervoor zijn onder andere een voedselbos, een duurzame vergaderlocatie en een horecalocatie gerealiseerd. Ook vind je er zelfoogsttuin De Groentemeester waar mensen uit de directe omgeving hun lokale en biologische groenten kunnen kopen. In de toekomst worden hier nog een streekproductenwinkel en verschillende overnachtingsmogelijkheden aan toegevoegd. Het voedselbos verhoogt de biodiversiteit, zorgt voor een alternatieve manier van voedselproductie en draagt bij aan een evenwichtiger klimaat. Daarnaast is het voedselbos voor een groot deel ingericht als recreatiegebied en als plek voor verbinding met elkaar en met de natuur. Je kunt bij Weij ook terecht voor milieueducatie, activiteiten voor kinderen en workshops op het gebied van voedselbosbouw. Tot slot dient het opleidingsplek én als werkplek voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Op deze manier werkt Weij aan het maken van een positieve impact op verschillende delen van hun ecosysteem, waarbij ze zowel op sociaal als ecologisch vlak een rol hebben.

Stap 3 | Regeneratieve impact in kaart brengen

Als je regeneratieve stappen zet, hoe weet je dan eigenlijk wanneer je daarin geslaagd bent? Hoe breng je de regeneratieve impact in kaart? Regeneratief naar de impact van toerisme kijken is wezenlijk anders dan hoe we dit nu doen.

> *“ Stel je gaat een moestuin aanleggen. Staat er dan van tevoren precies vast wat de uitkomsten zijn? Niet per se in meetbare termen. Het doel is een florerende moestuin met een goede voedingsbodem. Dit wordt niet gebaseerd op het exacte aantal tomaten of slakropjes dat groeit. Het gaat om het geheel en welk doel daarmee bereikt wordt: gezond en lekker eten uit eigen tuin.”*

Op dit moment zijn vaak het aantal bezoekers en de uitgaven die zij doen nog leidend. Wanneer er breder wordt gekeken naar impact dan berust dit nog vaak op statische en kwantitatieve indicatoren. Echter, niet alles is op die manier meetbaar en kwantitatief meten geeft niet altijd de juiste informatie. Het versimpelt complexe situaties en veronderstelt ook dat je de uitkomst al op voorhand duidelijk hebt. Dit is niet het geval bij regeneratief ontwikkelen.

Uitkomsten van regeneratief toerisme zijn een doorlopend proces en moeten constant aangepast worden aan de context. Het is dan ook van belang om hier ruimte aan te bieden. Dit kan onder andere gedaan worden door succesfactoren in overleg met de gemeenschap af te stemmen en hier lokale kennis in mee te nemen, door kwalitatieve indicatoren en verhalende narratieven op te nemen in de impactmeting en door verbanden en verandering in relaties en patronen mee te nemen als proces indicatoren. Lessen vanuit de natuur kunnen hierin als gids dienen.

Regeneratief impact in kaart brengen

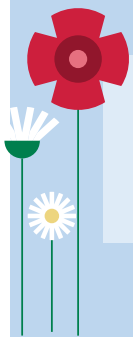
- Uitkomsten doorlopend aanpassen aan context.
- Succesfactoren in overleg met de gemeenschap en lokale kennis gebruiken.
- Kwalitatieve indicatoren en verhalende narratieven gebruiken om te kijken of de doelen gehaald worden.
- Verbanden en verandering in relaties en patronen meenemen als proces indicatoren.
- Lessen vanuit de natuur gebruiken als gids.

Stap 4 | Regeneratieve check – hoe regeneratief is je initiatief?

Regeneratief ontwikkelen is een continu proces, ben je eenmaal een initiatief gestart, blijf dan scherp op de regeneratieve principes. Blijf altijd vragen stellen en je project kritisch bevragen op regeneratieve eigenschappen. Wat gaat al goed? Wat kan nog beter? Het hoeft niet in één keer perfect, eerste stappen nemen is goed. Maar bewust blijven van wat er verder nog gedaan kan worden is wel belangrijk. Regeneratief ontwikkelen is een proces, geen einddoel. Bij de voorbeelden hieronder zie je een greep uit de vragen die je jezelf kunt stellen tijdens het (verder) ontwikkelen van je initiatief.

Leiden & Partners | Let's Bloomit

In Leiden is door Leiden & Partners in september 2025 het project Let's Bloomit in het leven geroepen. Middels dit project leveren bewoners en bezoekers een positieve bijdrage aan de stad, bijvoorbeeld door afval te vissen tijdens een rondvaart op de grachten, de stadsnatuur in kaart brengen voor een onderzoek naar biodiversiteit, of afval prikken in de Leidense parken. In ruil daarvoor krijgen zij bijvoorbeeld korting op een bezoek aan een museum of een gratis kopje koffie. Hiermee neemt Leiden & Partners eerste stappen richting het stimuleren van betekenisvol bezoek waarbij er een positieve bijdrage geleverd wordt aan de natuur en leefomgeving.

" Wordt de negatieve impact geminimaliseerd en wordt er tegelijk-ertijd een positieve bijdrage geleverd aan de omgeving?"

Rotterdam Partners | Rotterdam CityCard & Ikapitein

De Rotterdam CityCard is ontwikkeld door Rotterdam Partners waarbij bezoekers aan Rotterdam met de aankoop van deze pas 25% korting krijgen op verschillende activiteiten in de stad. Hierbij wordt ook spreiding naar minder bekende plaatsen en duurzame activiteiten gestimuleerd. Daarnaast kunnen bezoekers met de Rotterdam CityCard voor een aantal dagen onbeperkt reizen met het OV om de ecologische voetafdruk van bezoekers te verkleinen. Partners die aangesloten zijn bij de Rotterdam Citycard bieden in ruil daarvoor gratis kaartjes aan voor hun attracties die gedoneerd worden aan Rotterdammers met een kleine portemonnee, zodat ook zij een dagje uit in eigen stad kunnen beleven. Op deze manier maakt de Rotterdam CityCard impact op zowel sociaal als ecologisch vlak.

Eén van de partners van de Rotterdam CityCard is Ikapitein in Rotterdam-Delfshaven. IKapitein is gestart door sociaal ondernemer Wesley Dos Santos, die in 2017 een sloep kocht om rondvaarten aan te kunnen bieden op de binnenwateren rondom Delfshaven. Sindsdien is zijn initiatief uitgegroeid tot een impactvolle onderneming waarbij waterrecreatie, bewustwording en recycling samenkomen. De verhuur van sloepen wordt inmiddels gecombineerd met tochten op een elektrische rondvaartboot waarbij educatie- en bewustwording rondom watervervuiling door afval gecreëerd wordt. Zo wordt je bijvoorbeeld als bezoekers aangemoedigd om vuil onderweg tijdens de rondvaart mee te nemen. IKapitein heeft ook een sterke binding met de wijk en omgeving, zo heeft Ikapitein bewustwordingsprogramma's gelanceerd voor basisschool kinderen uit Rotterdam rondom afval en sociaal ondernemerschap en worden er elke week 'Trash Hunts' georganiseerd voor buurtbewoners. Trots voor de wijk en het daarvoor zorg willen dragen staan hierbij centraal. Het verhaal van IKapitein laat zien hoe je klein kan starten en kan uitgroeien tot een organisatie met grote betekenis voor de wijk en stad, waarbij toerisme en recreatie mede als middel ingezet worden.

" Wordt toerisme als middel gebruikt om aan de bredere opgaven van de plaats bij te dragen?"

Gemeente Kaag & Braassem | Logiesbelasting en participatietrajecten

In de gemeente Kaag & Braasem is een structuur opgezet waarbij de logiesbelasting direct terugvloeit naar de recreatiesector. Hierbij wordt gestreefd om een aantrekkelijk en divers recreatief aanbod in de gemeente te creëren. Bewoners en ondernemers worden hierin betrokken middels participatietrajecten waardoor zij inspraak hebben in de besteding van de logiesbelasting waarmee er aansluiting op de behoefte van plaats en bewoner wordt gezocht.

" Sluit het project aan bij de behoeften van lokale bewoners?"

Delft Marketing | D'Serve

In de zomer van 2025 startte Delft Marketing het pilot project D'Serve Delft, een project waarbij bezoekers gedurende twee maanden verschillende duurzame activiteiten konden ondernemen waarvoor zij beloond werden door partners die zijn aangesloten bij dit project. Voorbeelden van acties zijn afval verzamelen uit de grachten tijdens een kanovaart of afvalprikken in de binnenstad of Delftse Hout. Ook duurzaam vervoer naar- en in de stad (fietsen, wandelen of openbaar vervoer) werden gestimuleerd tijdens deze campagne. In ruil daarvoor kregen bezoekers korting op kaartjes van bepaalde attracties of een gratis drankje. In 2026 gaat D'serve het project verder uitbouwen door nieuwe partners te betrekken en het verder te bestendigen in de stad.

" Wordt er impact gemaakt in het hele ecosysteem op zowel sociaal als ecologisch vlak?

Stap 5 | Hoe maak je het groter? Vervolgstappen in regeneratief ontwikkelen

Klein beginnen is goed, ook wanneer je initiatief nog niet direct aan alle regeneratieve principes voldoet, je moet ten slotte ergens beginnen. Tegelijkertijd is het wel van belang dat het hier niet bij blijft en dat er voortdurend wordt nagedacht over hoe regeneratief denken verder verweven kan worden in het toeristisch initiatief, project of beleid.

Het is daarbij ook goed om te realiseren dat het toepassen van één van de regeneratieve principes, een initiatief nog niet direct regeneratief maakt. Het moet altijd onderdeel worden van een groter geheel. Dus de vraag die we in deze stap stellen is: hoe maak je het groter? Hoe ga je van een losstaand project dat één of twee principes van regeneratief denken toepast, naar iets dat de beweging groter maakt en meerdere principes van regeneratief denken integreert?

Eén van de dingen die hierbij belangrijk is dat elke partij goed kijkt naar welke rol ieder toekomt. Zo kan een gemeente of DMO grootschalig inzetten op regeneratief ontwikkelen en ligt de focus bijvoorbeeld meer op het delen van kennis en middelen, terwijl dit bij een lokale initiatiefnemer veel meer ligt op een positieve impact maken op een specifieke plek in aansluiting op de behoefte van plaats, natuur en bewoners. Het is belangrijk dat elke partij goed nadenkt over welke rol het beste past en de te ondernemen activiteiten daar ook op afstemt. Na het bepalen van de meest geschikte rol, zijn er nog een aantal andere stappen (netwerk opzetten, manieren om bewoners te betrekken, toekomstbeeld opstellen) die hierop aansluiten en die helpen om een initiatief groter te maken.

Rol Lokale initiatief-nemer
In contact staan met andere bewoners en ondernemers, draagvlak creëren en uitvragen wat lokale behoeften zijn en hoe initiatief hier op aan kan sluiten, lokaal positieve impact maken op zowel sociaal, cultureel en ecologisch vlak.

Rol DMO
Overkoepelende rol, visie uitdenken en richting geven, faciliteren van kennis en tools, verbindingen leggen, aanjagen en uitlichten regeneratief aanbod, inzetten op meerwaarde voor samenleving in plaats van groei.

Rol Gemeente/overheid
Samenwerken met andere beleidsdomeinen om middels toerisme aan overstijgende beleids-doelen bij te dragen. Visie ontwikkelen. Voorwaarden en infrastructuur creëren waarbinnen regeneratief ontwikkelen van toerisme de ruimte krijgt, faciliter-en van kennis, tools en middelen, KPI's naar DMO aanpassen.

1. Het belang van een netwerk opzetten

Samenwerking is essentieel in het breder uitzetten van een regeneratief initiatief. Vanuit de verschillende rollen kan iedere laag een unieke bijdrage leveren aan het regeneratief ontwikkelen op grote schaal. In deze fase kan het dus ook goed zijn om een netwerk op te zetten waarbij verschillende partijen betrokken zijn. Dit kan in een informeel netwerk, al dan niet met betaald lidmaatschap, of formeler in de vorm van een coöperatie zijn.

2. Manieren om bewoners te betrekken

Volgens de regeneratieve principes zijn bewoners een belangrijke partij om mee te nemen in dit netwerk. Maar hoe doe je dit? Uiteraard kan dit via bekende technieken als interviews, focusgroepen, of gesprekken met bewonersverenigingen, maar met name in grotere bestemmingen lijkt het moeilijk om iedereen op deze manier te betrekken. Om aanvullend toch zoveel mogelijk stemmen mee te nemen, kunnen hiervoor verschillende creatieve technieken ingezet worden. Denk hierbij aan het ophangen van posters in de wijk waarop mensen kunnen stemmen op initiatieven die zij als gewenst zien voor de omgeving, of een krijtbord waarop mensen hun wens voor hun directe omgeving kunnen schrijven. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de schaal waarop je regeneratief wilt ontwikkelen. Wanneer de schaal groot is (bijvoorbeeld een grote stad) en je met veel (verschillende) bewonersgroepen te maken hebt, dan kan het nuttig zijn om het project op te delen in kleinere kernen. Op die manier kan er veel lokaler volgens regeneratieve principes gewerkt worden en aansluiten bij wat er speelt bij die omgeving en bewoners.

3. Een toekomstbeeld opstellen

Heb je eenmaal je netwerk, inclusief bewoners, bij elkaar gebracht? Stel dan gezamenlijk een regeneratief toekomstbeeld of -visie op voor de omgeving. Door dit gezamenlijk te doen wordt het gedragen door alle partijen en zorgt het ervoor dat mensen zich betrokken voelen. Het maakt ook duidelijk waar naartoe gewerkt kan worden, wat weer handvaten kan bieden voor iedereen om bij te dragen aan dit toekomstbeeld. Dit hoeft overigens niet per definitie een lang beleidsdocument zijn, maar kan bijvoorbeeld ook een visuele weergave van het toekomstige droombeeld zijn dat ontwikkeld wordt door een illustrator tijdens workshops of gesprekken met bewoners of ondernemers.

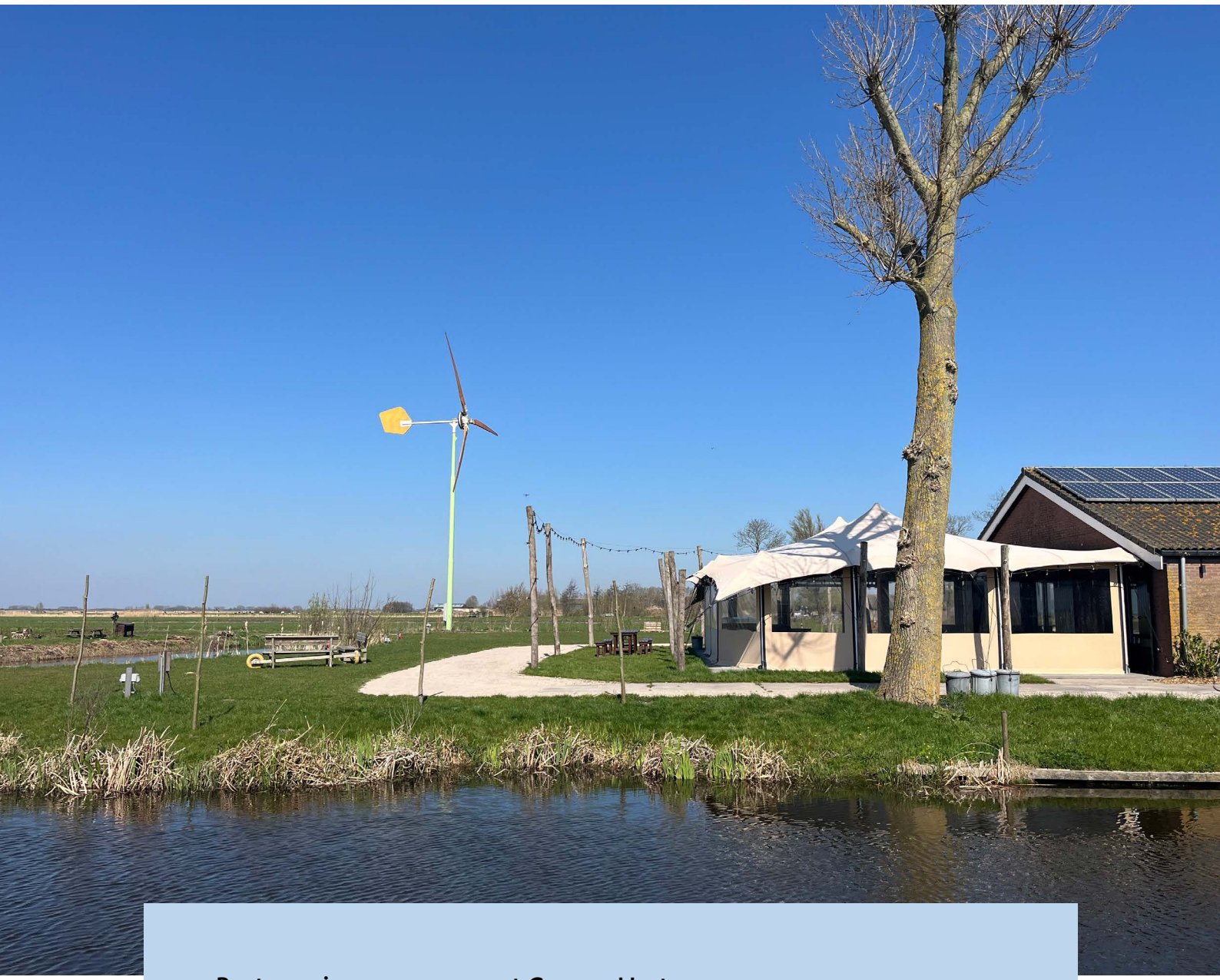

Project Hoe Dan Alblasserwaard-Vijfherenlanden

In het gebied Alblasserwaard – Vijfherenlanden is een project gestart rondom regeneratief toerisme door een lokale initiatiefnemer die hierin kansen zag om het gebied waarin hij woont en werkt beter te maken. Door een vorm van toerisme te ontwikkelen waarbij bewoner en bezoeker sterk met elkaar verbonden zijn, ziet hij mogelijkheden voor een vorm van toerisme die bijdraagt aan de levenskwaliteit van bewoners én de natuur in het gebied. Het project zet in eerste instantie in op het onderzoeken van een aantal mogelijke pilotprojecten waarbij contact tussen bezoeker en bewoners centraal staat. Dit houdt onder andere in dat er gekeken wordt naar het ontwikkelen van een digitaal platform waardoor bewoners en bezoekers elkaar kunnen ontmoeten, het ontwikkelen van meewerkactiviteiten op het gebied van natuur- & landschapsbeheer en activiteiten op het gebied van streekproducten en culinaire workshops.

Een ontmoeting tussen molenbewoner Peter Paul en Pierre en Celine, twee vakantiefietsers uit België. “Op de Waterbus ontmoette ik deze twee vakantiefietsers. Ik doe dat zelf ook graag, dus er ontstond gelijk een gesprek. Geïnteresseerd in molens, maar niet in druk toeristisch gedoe. Ik nodigde ze uit bij ons thuis. Samen de molen maar gelijk omgekruid, zeilen voorgelegd en genoten van de draaiende molen. Met een glas water. Uitgelegd hoe de boel werkt. We hebben verder nog een heel leuk gesprek. Pierre en Celine fietsen verder naar hun camping in Gouda. Ze nodigen me met nadruk uit om naar Luik te komen en hen op te zoeken.”

Bestemmingsmanagement Groene Hart

In het Groene Hart wordt op dit moment nagedacht over een nieuw bestemmingmanagementsplan waarbij het Groene Hart sterker als één bestemming naar voren komt. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de identiteit en potentie van het Groene Hart, maar wordt er vanaf de start van het ontwikkelen van dit plan aandacht besteed aan hoe dit zoveel mogelijk op een regeneratieve manier ingestoken kan worden. Bestaande routestructuren en data worden in kaart gebracht om vervolgens te kijken hoe toerisme kan bijdragen aan bredere uitdagingen die spelen in het Groene Hart. Ook worden verschillende stakeholders uit het Groene Hart samengebracht om gezamenlijk vorm te geven aan de koers van het Groene Hart en de rol die regeneratief toerisme hierin heeft. Een deel van het plan zal onderzoeken hoe monitoring en evaluatie uitgevoerd kan worden op een manier die aansluit bij het regeneratieve denken.

Lessons learned

Gedurende de sessies zijn er een aantal uitdagingen en leerpunten naar voren gekomen die voor verschillende partijen van belang zijn in het regeneratief ontwikkelen. Hieronder zetten we ze voor je op een rijtje.

- Starten als lokale initiatiefnemer heeft als voordeel dat er vaak al een groot lokaal netwerk is waardoor het project meestal meer bottom-up georiënteerd is en in verbinding staat met wat er speelt onder lokale bewoners en ondernemers. De visie is daardoor vaak breed gedragen. Tegelijkertijd ligt er de uitdaging om uit de idee fase te komen en ook echt praktisch aan de slag te gaan. Het is daarbij belangrijk dat er iemand verantwoordelijk wordt gesteld binnen de organisatie of het project, om de voortgang te bewaken én te stimuleren. Ook hierbij is het van belang dat andere lagen, zoals gemeenten, regio en/of DMO meebewegen en ruimte geven aan lokale projecten.

- Aan de andere kant zien we juist vaak het tegenovergestelde, projecten vanuit een DMO of gemeente kunnen vaker grootster en breder opgezet worden omdat er meer middelen beschikbaar zijn en door het organiserend vermogen Tegelijkertijd is een project vanuit deze rol minder vaak in overleg met bewoners gestart en ligt de uitdaging in het betrekken van de gemeenschap en het aansluiten op behoeften van deze gemeenschap.

- Als er één ding duidelijk is geworden tijdens de sessies, dan is het wel dat je regeneratief ontwikkelen niet alleen doet. Alle verschillende partijen hebben elkaar nodig om vanuit hun specifieke rol bij te dragen aan de regeneratieve stappen in toeristische ontwikkeling.

- Samenwerken met anderen is dus belangrijk in regeneratief ontwikkelen. Tegelijkertijd schuilt daarin het gevaar om te blijven overleggen en minder snel te acteren Het is daarom belangrijk om scherp te blijven op wat je zelf al aan stappen kunt nemen, zonder afhankelijk te zijn van anderen. Hiermee zorg je dat er beweging in blijft zitten en het momentum niet verloren gaat.

- Het kan soms moeilijk lijken om mensen, zowel binnen als buiten de organisatie en/of de bestuurlijke laag, mee te krijgen in een nieuw verhaal zoals het regeneratief ontwikkelen van toerisme. Het advies daarbij is om in de eerste plaats op zoek te gaan naar mensen die al openstaan voor het onderwerp en daar enthousiast over zijn. Begin bij deze mensen, en waar de energie zit, en bouw vanuit dat netwerk verder om meer mensen mee te krijgen in deze beweging. Iedereen heeft belang bij de wensen van de burger.

- Het gebrek aan gedeelde visie en ideologie kan er voor zorgen dat een project vastloopt doordat het niet door iedereen gedragen wordt. Zorg er dus voor dat je hier samen met je netwerk over nadenkt en een gezamenlijke koers opstelt.

- Binnen regeneratief toerisme ligt de focus met name op de toeristische en recreatieve sector en het ontwikkelen daarvan. Echter, om een bredere impact te kunnen (blijven) maken, is het ook van belang om voorbij de grenzen van het toerisme te kijken en uitdagingen en problemen die zich buiten het toeristisch domein afspelen mee te blijven nemen in het denken over toerisme regeneratief ontwikkelen.

- Wat betreft het bijdragen aan bredere doelstellingen buiten toerisme ligt met name een rol voor gemeenten. Omdat het soms ingewikkeld is om andere beleidsdomeinen te ‘overtuigen’ van de waarde van toerisme, is het des te meer van belang om na te denken over- , en te laten zien hoe toerisme ook kan bijdragen aan andere beleidsdoelstellingen die buiten het toeristisch domein liggen en daarmee toerisme onderdeel van een breder systeem te maken.

- Ook voor DMOs is het goed om bij dit regeneratieve principe stil te staan en scherp te blijven op, hoe, passend bij de rol van de DMO, er bijgedragen kan worden op grotere schaal middels toerisme en niet alleen via opzichzelfstaande initiatieven.

Verkort stappenplan

Er is geen vaste methode of stappenplan om regeneratief te ontwikkelen omdat het per context verschillend kan zijn. Toch willen we je met dit overzicht op weg helpen om stil te staan bij de verschillende stappen die genomen kunnen worden om een start te maken met het regeneratief ontwikkelen van toerisme.

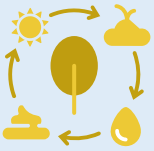
- Zorg dat je verschillende principes van regeneratief ontwikkelen goed begrijpt.
- Haal inspiratie uit andere voorbeelden; pas deze aan jouw lokale context, knip- & plakwerk werkt niet in regeneratief ontwikkelen.
- Bedenk wat jouw rol is binnen het regeneratief ontwikkelen van toerisme, maak je heel lokaal impact of zorg je voor de juiste omstandigheden voor anderen om regeneratieve projecten te kunnen starten?
- Maak een plan van aanpak; wat ga je doen? Hoe zorg je dat het aansluit op regeneratief denken?
- Draagvlak creëren en gemeenschap betrekken. Ga in gesprek. Wat is er nodig op jouw locatie?
- Zoek partners en breng je netwerk samen; met wie werk je samen en wat draagt iedereen bij? Hoe organiseer je je netwerk? Welke structuur verbind je hieraan?
- Ontwikkel samen met je netwerk een visie of toekomstbeeld, waar willen jullie samen naartoe werken?
- Denk na over hoe je impact wil monitoren en maak hier een plan voor.
- Start (indien nodig) klein en breid vanuit daar uit, bijvoorbeeld met een pilotproject.
- Maak een realistische planning en denk na over financieringsmogelijkheden.
- Start je initiatief of project en blijf continu bijsturen, leg de regeneratieve checklist met regeneratieve principes naast je initiatief en blijf hierop aanpassen.

Netto positieve impact

Groei niet als primair doel

Toerisme als middel voor andere opgaven

Plaats en bewoner als uitgangspunt

Ecosysteem denken

Bijdragen aan systeem-verandering

Een laatste woord | “Neem de tijd, maar wacht niet te lang”

Regeneratief ontwikkelen is niet iets wat je ‘even’ doet, het vraagt tijd en constante reflectie en bijsturing. Het is dus belangrijk om hier de tijd voor te nemen. Tegelijkertijd is het belangrijk om te starten en niet te verzanden in het uitdenken van het perfecte plan, maar juist te beginnen met experimenteren. Samen leren we, kunnen we ervaringen delen en verder komen. Daarvoor zijn pioniers nodig die eerste stappen zetten en de mogelijkheden van regeneratief ontwikkelen verkennen.

Wat zijn drie (kleine) stappen die je morgen zelf al kunt zetten om een start te maken met regeneratief ontwikkelen?

1.
2.
3.

Verder verdiepen en aan de slag gaan? Hiermee helpen we je op weg!

- Lees hier meer over alle ins- & outs van regeneratief toerisme in het Rapport Verkenning regeneratief toerisme.
- De provincie Zuid-Holland stelt elk jaar een subsidieopenstelling beschikbaar voor gemeenten, DMOs en ondernemers die verschillende initiatieven ondersteunt. Hier vind je meer informatie over de subsidieopenstelling; Toerisme in balans voor toeristische projecten met regeneratieve kenmerken.
- Wil je op de hoogte blijven van andere bijeenkomsten die de provincie Zuid-Holland op dit gebied organiseert, neem een kijkje op de website Recreatie, toerisme en sport | Provincie Zuid-Holland, meld je aan voor de nieuwsbrief, of neem contact op met eml.andriesse@pzh.nl.

Colofon
Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland
Augustus 2026

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Contactpersoon
Edith Andriesse
eml.andriesse@pzh.nl

Tekst
Shirley Nieuwland
www.paradisefound.nl/nl/welkom

Fotografie
Pagina 5: Angela Enthoven
Pagina 12: Anne Hammers

Vormgeving en productie
Studio Grafimedia, provincie Zuid-Holland

260501477